

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בליל ה' החנוכה תשפ"ד לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף ת"ג

אמנם כבר העירו דבגמרא (שם כג.) נראה דיש ענין חשיבות לדלוק נר חנוכה יותר משיעורו, דאיתא שם, אמר אביי מריש הוה מהדר מר (רבה) אמשחא דשומשמי, אמר האי משוך נהוריה טפי [אינו ממחר לכלות כשמן זית]. כיון דשמע לה להא דרבי יהושע בן לוי (דשמן זית מן המובחר) מהדר אמשחא דזיתא, אמר האי צליל נהוריה [צלול ומאיר] טפי ע"כ. ובתוספות (שם), נראה דאנר חנוכה קאי, ומשום טעמא דמסיק דנפיש נהוריה טפי. אבל לנר שבת, פשיטא דשמן זית מצוה מן המובחר, לפי שנמשך אחר הפתילה טפי מכולהו, כדמוכח במתניתין דכולהו מודו ביה דמדלוקין ע"כ. הרי דהחשיב רבה מה שיומשך לדלוק יותר משיעורו.

ובטעם הדבר יש לומר דהוה סבירא ליה כאוקימתא קמא בפירושא של הברייתא, דמצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק, דאי לא אדליק מדליק, (או דהוי סבירא ליה כבתה זקוק לה, ופירושא דברייתא דאי כבתה הדר מדליק לה), אבל לא נאמרה לשיעורה, ואין שיעור וגבול על מדת השמן, ומה שמאריך לדלוק יש לה חשיבות יותר.

גם יש לומר, כמו שהעיר בגליוני הש"ס (לרבי יוסף ענגיל) לעיל (שבת כא:), דגם אי נימא דיש שיעור למצותה, מכל מקום אם דולק יותר גם כן הוי מצוה, וציין לספר יראים (סימן קיז) וזה לשונו, ובהארכת תקיעתו יותר מכשיעור, אין בזה חילול יום טוב כל זמן שהוא עסוק ולא פירש מן התקיעה, כדנתיב בשבת (קלג:), כל זמן שהוא עסוק במילה חוזר אפילו על ציצין שאין מעכבין וכו' ע"כ.

והנה באמת יש לדון בזה, כי מילה שאני, כי מצות מילה היא להסיר כל עור הערלה, אלא שיש שמעכבין המצוה, ויש ציצין שאין מעכבין המצוה, וכשהוא חוזר עליה, הוא מקיים בזה חלק מעיקר המצוה, אך בהיות שאין מילה דוחה שבת אלא על עיקר המילה, על כן כל זמן שלא פירש והוא עסוק בה עדיין, מותר לו להסיר גם ציצין שאין מעכבין. וכמו כן בשופר, אף על פי שיש שיעור לתקיעה, כדאיתא במשנה (ראש השנה לג:) שיעור תקיעה כתרועה ע"כ. [ושיעור תרועה, יש אומרים ג' כוחות, והיינו שלש טרומיטין, ויש אומרים תשע טרומיטין (ש"ע או"ח סימן תקצד-ד)]. מכל מקום אם

נקדים מתחלה דבר שמעתתא, אי יש ענין הידור בהדלקת נר חנוכה, להוסיף שמן יותר מן השיער שחייבו חכמים, משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק.

בגמרא (שבת כא:): פליגי אי כבתה זקוק לה או לא. ופריך ורמינהו, מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק. מאי לאו דאי כבתה הדר מדליק לה. לא, דאי לא אדליק מדליק. ואי נמי לשיעורה [שיהא בה שמן כשיעור הזה, ומיהו אם כבתה אין זקוק לה] ע"כ. ובתוספות, דאי לא אדליק מדליק, אבל מכאן ואילך עבר הזמן. אומר הר"י פורת, דיש לזוהר ולהדליק בלילה מיד, שלא יאחר יותר מדאי. ומכל מקום אם איחר, ידליק מספק, דהא משני שינויי אחרונא ע"כ. ומבואר בדבריהם כי יש כאן שני אופנים איך מפרשים הברייתא, ומאן דאמר הא לא אמר הא, ואוקימתא השניה לא סבירא ליה לראשונה, ואין גבול לזמן המצוה ויוכל להדליק גם לאחר זמן, רק לדינא יש להחמיר מספק לצאת שתי הדיעות. ולפי זה אין מברכין כאשר מדליק לאחר זמן, כי אין מברכין על ספק מצוה. וכמו כן אוקימתא הראשונה לא סבירא ליה כהשניה שיש שיעור לשמן הנרות, אלא הכל הוי נר של מצוה. [עיי' במחצית השקל (סימן תרעב סק"ד)].

ובשלחן ערוך (או"ח סימן תרעב-ב) פסק, שכח או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה, מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק, שהוא כמו חצי שעה, שאז העם עוברים ושבים ואיכא פרסומי ניסא. הלכך צריך ליתן בה שמן כזה השיעור, ואם נתן בה יותר, יכול לכבותה לאחר שעבר זה הזמן, וכן יכול להשתמש לאורה לאחר זה הזמן ע"כ. וכתב המגן אברהם (סק"ג), אבל אין מצוה בנרות ארוכות, דהא לאחר שדלקו כשיעור הזה מותר להשתמש בהן, ואין שייך הידור מצוה אלא בשעת מצוה. ואין ראייה מנרות חנוכה של בית הכנסת, דהתם איכא מצוה להדליק נרות בכל יום כן נראה לי, עכ"ל דרכי משה (אות א). ונראה לי דודאי בנר של שמן אין הידור מצוה בין רב למעט, אבל בנרות שעוה כשהם ארוכים הם נאים יותר, כמו בנרות יום הכיפורים ולולב ואתרוג וכיוצא בו, וכמדומה לי שכן כתוב בכל בו ע"כ.

שמע שיעור תקיעה ולא שמע סופה של התקיעה, לא יצא (שם סימן תקפז-ג), כי יש לשמוע התחלתה וגם סופה ע"ש. על כן כאשר מאריך בהתקיעה, לא נגמר מצותה עד ישייסיים, ועל כן מה שמאריך בנתיים נחשב חלק מהמצוה. מה שאין כן כשמוסיף שמן בנר חנוכה, שידלוק גם אחר שנגמר כבר שיעור המצוה, אין הכרח משם שיש בזה קיום מצוה יותר.

ואיתא ברבינו יונה (ברכות כז:) דאף על פי שתוספת שבת די בכל שהוא, אפילו הכי אם הוא מוסיף הרבה יותר, בכלל תוספת הוי וחייב עליו וכו'. וכיוצא בזה אמרו לענין תרומה, שאף על פי שחטה אחת פוטרת כל הכרי, אפילו הכי אם תרם הרבה הכל דיינינן ליה תרומה ע"כ. וגם משם אין ראייה לעניינינו, דשם נעשה הכל בבית אחת מתחלתו, שהפריש אחד מארבעים או מחמשים, וחל שם תרומה על כל מה שהפריש יחד, אבל אם הפריש חטה אחת לבד, ושוב רוצה להוסיף עלה, בודאי אין על זה שם תרומה. וכמו כן בתוספת שבת, במה שמקבל על עצמו שבת מבעוד יום נעשה עליו זמן הזה כשבת, ונעשה חיוב התוספת עליו ברגע של קבלתו. ואכתי אין זה דומה לנותן שמן בנר יותר מהשיעור, שיהא דולק גם אחר שעבר זמנו לפי שיעורו, שיהא בזה הידור מצוה.

*

ונסיים בדברי אגדה, בהעלותך את הנרת, אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות (במדבר ח-ב). וצריך ביאור שהתחיל בנר"ת חסר, וסיים בנרות מלא. – ובגמרא (שבת כב:) אמרו, מחוץ לפרוכת העדות יערוך (ויקרא כד-ג), מאי עדות, אמר רב זו נר מערבי, שנותן בה שמן כמדת חברותיה, וממנה היה מדליק ובה היה מסיים ע"כ. והיינו שהיה בה נס תמידי, שמעט השמן בנר מערבי היה דולק זמן רב, גם אחר שכבר כבו כל הנרות. וזה היה תלוי בקדושת הכהן גדול, כמו שאמרו (יומא לט.) ארבעים שנה שמשם שמעון הצדיק היה נר מערבי דולק [לאחר שכבו כל הנרות], מכאן ואילך פעמים דולק פעמים כבה ע"כ. ויש להבין למה במנורה דייקא, היה נס כזה של מועט המחזיק המרובה, שמעט השמן היה בה כח של שמן מרובה.

וענין זה שמקום מועט מחזיק מרובה, היה גם בדורות האחרונות אצל קדושי עליון, כמו שכתוב בשו"ת חתם סופר (יו"ד סימן קלד), משו"ת התשב"ץ (ח"ג סוף סימן רא), דבזמנו גם כן ראו בירושלים שהיו מתאספים הרבה אנשים בחג השבועות, ולא היה צר להם המקום. ובחתם סופר סיים שגם עיניו ראו דבר זה, ואי אפשר לי לפרש משום פריצי עמנו שילגלו על זה. ומקובל שהחתם סופר כוון לבית מדרשו שלמד עם הבחורים, שהיה חדר קטן והחזיק כל התלמידים. ומכ"כ אבא מארי זצ"ל שמעתי, שהוא ראה השיעור שטוב של החתם סופר, והיה קטן כדירה קטנה, והיה שם מאות תלמידים, והחתם סופר ראה בעיניו איך המועט מחזיק את המרובה.

ובדרשות לחם שלמה (דרוש עב) כתב בטעמו, כי התורה היא מועט המחזיק את המרובה, שרבי עקיבא דרש על כל קוץ וקוץ תלי תלין של הלכות (מנחות כט:), ואף שהתורה בכמותה היא רק חמש ספרים, מכל מקום כל אות מחזיק בתוכו הלכות וסודות רבות שאנו לא מבינים, אם כן

התורה היא מועט מחזיק את המרובה. וכיון שהתורה היא כלי אומנתו של הקב"ה, שבו ברא העולם, בי הציץ הקב"ה וברא עולמו (ב"ר א-א), ואם התורה מועט המחזיק את המרובה, על כרחך שגם בעולם יש מועט המחזיק את המרובה ע"כ.

והנה המנורה במקדש מכוון נגד השפעת התורה, נר מצוה ותורה אור (משלי ו-ג), והרוצה שיחכים ידרים, וסימניך מנורה בדרום (בבא בתרא כה:), ומשם נשפע שפע החכמה לחכמי התורה. ולכן המנורה קרוי עדות (שבת שם), כי המנורה מכוון נגד התורה שקרוי עדות, כמו שנאמר (שמות כה-טז) ונתת אל הארון את העדות. וכיון שהתורה היא מועט המחזיק את המרובה, על כן גם בהמנורה שמכוון נגד התורה, יש בה כח זה ששמן מועט מחזיק מרובה.

והנה חכמי התורה שעוסקים כל ימיהם בתורה, לדרוש על כל קוץ וקוץ, דליכא מידי דלא רמיזי באורייתא (תענית ט). והם מרחיבים את כל אות ואות שבתורה לדרשו בשבעים פנים, על ידי זה הם זוכים להמשיך בעולם מדה זו שבתורה, אשר מקום מועט יחזיק את המרובה. [עייין בייטב לב פ' בהעלותך עה"פ נוסעים אנחנו]. ולכן בזמן ששימש שמעון הצדיק היה כל ימיו נס זה בהמנורה, שנה המערבי לא נכבה מעולם. וכן בדורות שלאחריו זכו גדולי ישראל לידי מדה זו, על ידי שישבו ועסקו בתורה להרחיב גבולי התורה, זכו שבכל עניניהם תהא הברכה של מועט המחזיק את המרובה.

וכבר דברנו (עייין שמן ראש לחנוכה ח"א אות עח), דיש לומר דנס כזה היתה באותו פך שמצאו, שבשעה שיצק הכהן השמן למלאות פך ההוא, נכנס בהפך שמן על שמונה ימים, ולא הרגיש הכהן בעת יציקתו לתוכו, שנתמלא הפך הקטן עם שמן על שמונה ימים, וככה נגנו. וזהו שאמרו (שבת כא:) לא היה 'בו' אלא להדליק יום אחד, היינו שמדת הפך היה קטן שאינו מחזיק רק שמן ליום אחד, ונעשה 'בו' נס, בהפך נעשה נס שהמועט החזיק את המרובה, שנתמלא בשמן הרבה, עד שהדליקו ממנו שמונה ימים. ולא היה זה שמן שנתהוה על דרך נס, אלא שמן זית רגילה שהיה מונח בו מתחלתו, ולא היה נס של הוספת שמן, אלא נס בהכלי, שכלי קטן החזיק שמן מרובה.

ובדרשות לחם שלמה (שם) פירש, ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים (פיוט מעוז צור), דאיתא בגמרא (שם ל:) אל תקרי שושנים אלא ששוניים. והנה נס חנוכה היה, דשמן המועט החזיק את המרובה, והוא בכח לימוד התורה הקדושה, על כן נקראו שושנים, ששוניים הלכות, ועל ידי זה נעשה נס בהשמן ע"ש.

והנה מבוואר ברמב"ן (פ' בהעלותך שם) דלכך הסמיך פרשת בהעלותך לחנוכת המזבח, לרמוז על נס חנוכה, שלך קיימת לעד ע"ש. אשר בימי חנוכה הראה ה' בהדלקת המנורה מעין הנס שהיה תמיד בנר המערבי, שיהיה מועט מחזיק את המרובה. וזהו שרימוז, בהעלותך את הנר"ת, כאשר תהיה זמן שירצו לקיים הדלקת המנורה, אבל שמן הנרות יהיו חסר, אז יזמינו נס מן השמים, אל מול פני המנורה, היינו נר המערבי אמצעי שבמנורה, כמו הנס שהיה שם תמיד, כן לעומת זה יאירו שבעת הנרות מלא, שיתמלא השמן המועט להדליק ממנו כל הנרות כאשר יהיה שמן חסר. ■